

УДК 339.172

РОЗВИТОК БІРЖОВОГО АГРАРНОГО РИНКУ

В.О. Яворська, кандидат економічних наук
Ю.А. Кикла, магістр

Здійснено оцінку стану вітчизняного біржового ринку, визначено особливості біржової торгівлі аграрною продукцією. Наведено основні проблеми та напрями розвитку вітчизняного біржового аграрного ринку.

Біржовий аграрний ринок, біржова торгівля аграрною продукцією, Аграрна біржа, біржові контракти, зернові.

В умовах глобалізації та інтенсифікації розвитку світового економічного простору біржовий аграрний ринок виявляє поточний стан і тенденції розвитку аграрного сектору як на світовому, так і на національних рівнях. Аналіз біржової торгівлі аграрною продукцією дедалі частіше використовується у світовій практиці з метою виявлення поточного стану біржової кон'юнктури та спрогнозувати розвиток аграрного ринку в коротко-, середньо- та в деяких випадках у довгостроковому періодах. Причому здійснення прогнозування можливе лише за рахунок використання біржових строкових інструментів на основні види аграрної продукції, які у світовій практиці набули назви – товарних деривативів.

Нині практично всі світові біржі з товарних та фондових перетворились на універсальні біржові альянси, які поряд із торгівлею товарними деривативами здійснюють торгівлю цінними паперами та фінансовими деривативами. Дослідження ж стану вітчизняного біржового аграрного ринку свідчить про невідповідність світовим тенденціям і потребі у розробці подальшої стратегії розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблематики біржового ринку займається велика когорта зарубіжних і вітчизняних вчених та спеціалістів-практиків. На особливу увагу заслуговують класичні праці таких світових вчених-економістів, як А. Буренін, Дж. Блек, М. Даніель, О. Дегтярьова, Р. МакДональд та ін. Значний внесок у дослідження вітчизняного біржового аграрного ринку зробили М. Солодкий, О. Шпичак, О. Сохацька та ін.

Мета дослідження – аналіз стану та визначення основних напрямів розвитку вітчизняного біржового аграрного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан вітчизняного біржового аграрного ринку за останні двадцять років свідчить про низький рівень розвитку даного виду інфраструктури аграрного ринку. Незалежно від постійної державної підтримки та сприяння у розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, досі не відбулося становлення біржової торгівлі деривативами, а саме: ф'ючерсами та опціонами на сільськогосподарську продукцію. Такий стан зумовлює відсутність можливості страхування цінових ризиків вітчизняних аграрних товаровиробників, зернотрейдерів, а також спекулянтів у отриманні прибутків. Водночас, технологічний рівень біржової торгівлі самою аграрною продукцією також все ще залишається на недостатньому рівні.

Аналіз вітчизняного біржового аграрного ринку свідчить про значну кількість товарних бірж. Упродовж тривалого часу багато дослідників згадують проблематику значної кількості товарних бірж, більшість із яких ніяким чином не відповідає світовим біржовим вимогам. Так, станом на 01.01.2013 р., згідно з даними Державного комітету статистики України, зареєстровано 574 біржі на товарному ринку (табл. 1) [2]. Для порівняння: за даними Світової федерації бірж, у світі визнаними є близько 100 бірж.

1. *Динаміка кількості бірж на товарному ринку України

Види бірж	2009	2010	2011	2012	2013	Співвідношення 2013 до 2009 р., +/-%
Універсальні	103	106	106	107	108	+5
Товарні і товарно-сировинні	318	341	368	391	400	+26
Агропромислові	26	25	25	25	24	-8
Інші	37	38	38	39	42	+14
Всього	484	510	537	562	574	+19

*Джерело: [2].

Динаміка кількості бірж в Україні за 2009 – 2013 роки свідчить про зростання на 19%. При цьому розгляд структури бірж свідчить, що найбільше зростання – 26%, спостерігається по товарних та товарно-сировинних біржах, а скорочення лише по агропромислових – -8%. Необхідно зазначити, що така велика кількість бірж працює на товарному ринку, не включаючи ще фондовий ринок, на якому активно працює до 30 бірж. Основною проблемою в цій ситуації є недосконала законодавча база, яка не врегульовує процеси сертифікації і не встановлює перелік вимог до бірж, зокрема щодо розміру статутного фонду й технічного оснащення. Більшість бірж торгують такими видами біржових товарів, які не зустрічаються на жодній світовій біржі. Таким чином, вітчизняні товарні біржі переважно виконують роль аукціону з продажу товарів.

Аналіз біржової торгівлі аграрною продукцією в нашій країні свідчить про нарощування обсягів з 2009 до 2012 р., особливо продукції рослинництва, а саме: зернових (табл. 2). Разом з тим, за даними Державного комітету статистики України, в I півріччі 2013 р. спостерігається значний спад обсягів біржових торгів у цілому на товарному ринку до -77 %. Найбільший вплив мало скорочення обсягів торгівлі продукцією рослинництва (- 84%) та продукції тваринництва (-45%). Водночас, значний приріст на біржовому товарному ринку спостерігається по лісоматеріалах (+63).

Така ситуація пояснюється відміною законодавчо встановлених вимог щодо обов'язкової реєстрації експортних контрактів на зернові на біржовому аграрному ринку. Протягом тривалого часу на біржовому аграрному ринку домінуючою була Аграрна біржа, яка забезпечувала до 90 %

біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією. Аграрну біржу було створено з метою створення організованого аграрного ринку та підвищення ефективності його функціонування. Регулювання основних функцій і сфери діяльності цього державного інституту підпадає під норми ряду законодавчих актів, основними з яких є Закони України „Про державну підтримку сільського господарства України” [1], а також Постанови Кабінету Міністрів України „Про створення Аграрної біржі” [3].

2. Структура вітчизняного біржового товарного ринку за видами біржових товарів, млрд грн*

Види біржових товарів	Роки				I півріччя 2013 р.	I півріччя 2012 р.	Співвідношення I півріччя 2013 р. до I півріччя 2012 р., +/-%
	2009	2010	2011	2012			
Усього	73,769	51,441	94,420	118,544	11,378	49,071	-77
Лісоматеріали	0,066	0,344	0,948	1,298	0,989	0,605	+63
Паливо	7,219	2,630	7,524	6,281	3,786	3,360	+13
Продукція рослинництва	39,482	43,787	60,247	74,845	4,299	26,276	-84
Продукція тваринництва	0,385	-	3,114	3,045	0,853	1,554	-45
Продукти харчування	1,159	2,272	20,140	28,542	0,216	16,046	-97
Інші види	25,458	2,408	2,447	4,533	1,235	1,230	0

*Джерело: [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що нарощування обсягів реалізації сільськогосподарської продукції на товарних біржах останніми роками значною мірою було досягнуто через реєстрацію експортних контрактів на акредитованих біржах, що не мало практичного впливу на процес ціноутворення та стабілізацію аграрного ринку. Низькою залишається активність учасників щодо використання форвардних контрактів у біржовій торгівлі, що призводить до стримування розвитку біржової торгівлі товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію.

Основними напрямками розвитку біржового аграрного ринку мають стати: стабілізація політико-економічного середовища в країні; удосконалення механізму регулювання вітчизняного біржового аграрного ринку; створення сприятливих організаційно-правових умов для залучення іноземного спекулятивного капіталу; підвищення фінансової стійкості суб'єктів аграрного ринку; наявність ефективно діючої біржової інфраструктури товарних ринків; надання доступу до електронного інформаційного

поля; розробка вимог до ліцензування професійних учасників біржового товарного ринку; створення необхідного рівня матеріально-технологічного забезпечення вітчизняних товарних бірж.

Повною мірою вітчизняний біржовий аграрний ринок трансформується у центр ціноутворення та страхування цінових ризиків на основні види аграрної продукції тільки за умов наявності на ньому товарних деривативів. Процес впровадження останніх має відбуватися поетапно і потребує створення вище- зазначених організаційно-економічних умов.

Список літератури

1. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства" від 24 червня 2004 року № 1877-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
2. Звіти Державного комітету статистики // Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про створення Аграрної біржі" від 26.12.2005 р. № 1285 // Інформаційний портал ВР. – Режим доступу: rada.gov.ua
4. Солодкий М.О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика : моногр. / М.О. Солодкий, В.О. Гниляк. – К. : Аграр Медіа Груп, 2012. – 238 с.

Произведена оценка состояния отечественного биржевого рынка, определены особенности биржевой торговли аграрной продукцией. Рассмотрены основные проблемы и направления развития отечественного биржевого аграрного рынка.

Биржевой аграрный рынок, биржевая торговля аграрной продукцией, Аграрная биржа, биржевые контракты, зерновые.

Estimation of the domestic commodity exchange market and functioning of the agrarian commodity exchange market are shown. Basic problems and trends of domestic agrarian commodity exchange market are described.

Agrarian commodity exchange market, commodity exchange trading of agrarian products, Agrarian Commodity Exchange, commodity exchange contracts, grains.